

Michel Houellebecq'in *Kuşatılmış Yaşamlar* Romanı ile Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar" ve "Dülger Balığının Ölümü" Adlı Hikâyelerinde Biyopolitika, Modernite ve Yabancılaşma

DR. DERVİŞ ERDAL* – ÖYKÜ ULUSOY**

Öz

Modern toplum, bireyleri yalnızca ekonomik ve sosyal bir düzene entegre etmekle kalmaz, aynı zamanda onların bedenlerini ve yaşamlarını çeşitli biyopolitik araçlarla denetim altına alır. Bu süreç, bireylerin kimliklerine yabancılaşmalarına ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına yol açar. Çünkü toplumsal normlarla uyum sağlamak, çoğu zaman bireysel arzular ve özgürlükler pahasına gerçekleşir. Bu bağlamda biyopolitika ve yabancılaşma, moderniteyi anlamının temel kavramları olarak karşımıza çıkar. Fransız yazar Michel Houellebecq'in *Kuşatılmış Yaşamlar* adlı romanı ile Türk yazar Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar" ve "Dülger Balığının Ölümü" adlı hikâyeleri, farklı coğrafyalarda bulunan bireylerin modern toplumda yaşadıkları bu türden yabancılaşmaları ve özgürlükleri derinlemesine irdeleyen eserlerdir. Houellebecq'in *Kuşatılmış Yaşamlar*'ında bireylerin modern dünyanın getirdiği yalnızlık, tatminsizlik ve tüketim kültürüne karşı hissettikleri yabancılaşma, biyopolitika açısından önem arz eder. Houellebecq, romanında karakterlerinin duygusal ve toplumsal düzeyde nasıl dışlandığını, bedensel ve ruhsal olarak nasıl denetlendiğini ve bunların onların hayatına etkilerini ustaca betimler. Benzer şekilde Abasıyanık da hikâyelerinde modern toplumun bireyleri yalnızlaştıran ve onları dış dünyaya karşı yabancılaştıran etkilere dikkat çeker. Her iki yazar da toplumsal yapının ve biyopolitik düzenin bireylerin yaşamlarına hangi şekilde etki ettiğini, onların özgürlüklerini ne derecede kısıtladığını ve sonuç olarak kendilerine ne şekilde yabancılaştıklarını açıkça sergiler. Bu çalışmada Houellebecq'in ve Abasıyanık'ın bahsi geçen eserleri üzerinden modernite, biyopolitika ve yabancılaşma kavramlarının çözümlemesi hedeflenmektedir. Ayrıca her iki yazarın incelenen eserlerinde yer alan karakterlerin, modern yaşamın baskıları altında özneleşirken toplumsal normlar ve değerlerle uyum sağlamak amacıyla kendi kimliklerinden nasıl uzaklaştıkları ve özgürlüklerinden nasıl mahrum kaldıkları incelenecektir.

Anahtar sözcükler: biyopolitika, modernite, yabancılaşma, yalnızlık, doğa, liberalizm, Abasıyanık, Houellebecq

* MEB, (Sivas, Türkiye), dervis.erdal@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0152-4837

** Sosyolog, (Sivas, Türkiye), oykuulusoy98@gmail.com, ORCID: 0009-0000-8950-0762

Gönderilme Tarihi: 19 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 28 Şubat 2025

Biopolitics, Modernity and Alienation in Michel Houellebecq's
 Novel *Extension du Domaine de la Lutte* and Sait Faik Abasıyanık's Stories
 “Son Kuşlar” and “Dülger Balığının Ölümü”

Abstract

Modern society not only integrates individuals into an economic and social order, but also controls their bodies and lives through various biopolitical means. This process leads to the alienation of individuals from their identities and restriction of their freedoms. This is because conformity to social norms often comes at the expense of individual desires and freedoms. In this context, biopolitics and alienation appear as the basic concepts of understanding modernity. French writer Michel Houellebecq's novel *Extension du Domaine de la Lutte* and Turkish writer Sait Faik Abasıyanık's stories “Son Kuşlar” and “Dülger Balığının Ölümü” are works that deeply examine this kind of alienation and freedom experienced by individuals in different geographies in modern society. In Houellebecq's *Extension du Domaine de la Lutte*, the alienation felt by individuals against the loneliness, dissatisfaction and consumer culture brought about by the modern world is important in terms of biopolitics. In his novel, Houellebecq skilfully depicts how his characters are emotionally and socially excluded, how they are physically and mentally controlled, and how this affects their lives. Similarly, in his stories, Abasıyanık draws attention to the effects of modern society that isolate individuals and alienate them from the outside world. Both authors clearly show how the social structure and biopolitical order affect the lives of individuals, to what extent it restricts their freedoms and how they are alienated from themselves as a result. This study aims to analyse the concepts of modernity, biopolitics and alienation through the aforementioned works of Houellebecq and Abasıyanık. In addition, it will be analysed how the characters in the works of both authors are alienated from their own identities and deprived of their freedom in order to conform to social norms and values while subjectivising under the pressures of modern life.

Keywords: biopolitics, modernity, alienation, loneliness, nature, liberalism, Abasıyanık, Houellebecq

GİRİŞ

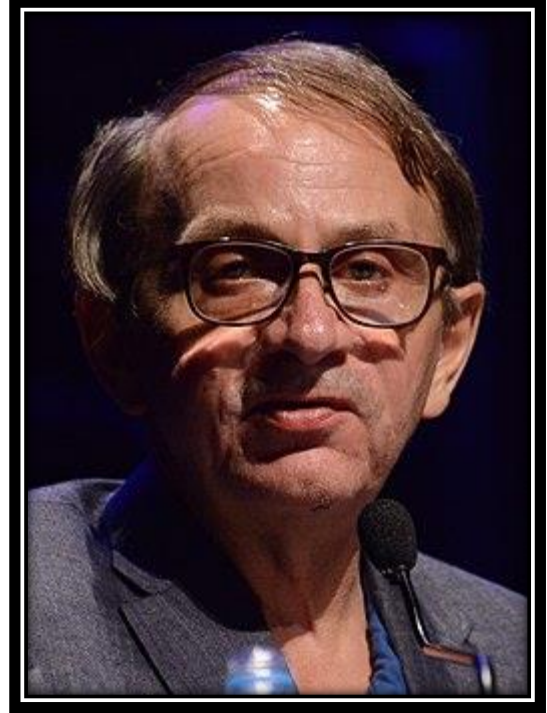
Modern toplumlar, bireyin yaşamını çok çeşitli yollarla şekillendirirken bireyin yalnızlaşmasına, topluma yabancılaşmasına ve biyopolitik yönden kontrol altında tutulmasına neden olan dinamikler barındırır. Grubun ihtiyaç duyduğu ve sahip olmak istediği değerlere ancak yabancılaşmaları yoluyla hizmet edebilirler.” (Bauman, 2003, s. 112). Yalnızlaştırma veya yabancılaştırma süreci toplumsal normların birey üzerinde baskı kurmasıyla ve güç ilişkileriyle oluşur. Karl Marx’a göre (2013, s. 12) bu oluşumda üretim süreci de önemli bir rol oynar. Birey, üretim süreçlerinden ve toplumsal yapılardan koparak kendi doğasına ve insanlığa yabancılaşır. Bu durum, yalnızlaştırma ve yabancılaştırma süreçlerinin, toplumsal ilişkilerle etkileşimin bir sonucu olarak bireyin özünden uzaklaşmasına yol açar. Bireyin toplumsal yapılarla ve üretim süreçleriyle olan yabancılaşması, biyopolitikanın etkinlik alanına da sirayet eder. Bu bağlamda biyopolitika, Thomas Lemke’nin tanımlamasıyla “modern insan ile doğa bilimleri ve bu bilimlerden ortaya çıkan politik eylem ve amaçlarını belirleyen normatif kavramların bir araya

gelişini simgeler.” (2012, s. 53-54). Bu yabancılaşma süreci, bireyleri toplumdan ve çevresinden soyutlamakla birlikte aynı zamanda sınırlandırmıştır. Ancak burada “yaşam/ömür biyolojik olarak değil, biyopolitik olarak sınırlandırılmıştır.” (Ekiz, 2018, s. 27). Yaşam süreçlerini kontrol altına alma çabaları, bireyin bedensel sınırlarından toplumun genel refahını hedefleyen politik düzenlemelere kadar uzanırken edebiyat bu süreçlerin birey ve toplum üzerindeki etkilerini derinlemesine sorgulayan bir zemin sunar. Bu kapsamda biyopolitikanın temel amacı bireylerin yaşamlarını yönetmek ve düzenlemek yoluyla toplumun sağlığını, güvenliğini ve verimliliğini sağlamak olarak ifade edilebilir. Bu kavram, devletlerin ya da diğer güç odaklarının biyolojik ve sosyal yaşamın her alanına müdahale ederek insanların bedensel durumları, sağlıkları hatta davranışları üzerinde kontrol sağlamalarını içerir. Bireylerin yaşam süreçlerini optimize etme ve toplumsal düzeni belirli normlara göre şekillendirme amacı güden biyopolitika, aynı zamanda bu süreçlerin bireylerin kontrolü dışında ancak özerkliklerine saygı gösterilerek şekillendirilmesi gerektiğini öne sürer. Birey, yaşam süreçlerini kendi iradesiyle kontrol edememekle birlikte bu süreçlere müdahale edilmesi gerektiğinde özerkliğine saygı gösterilmesi gereken bir konumda bırakılmıştır. Bir diğer ifadeyle biyopolitika, “kendini kontrol edemeyeceği ve düzenleyemeyeceği ama özerkliğine saygı duymak zorunda olduğu yaşam süreçlerine bağımlı kılmıştır.” (Lemke, 2012, s. 154). Bu yaklaşım biyopolitikanın doğasında bulunan çelişkileri vurgularken edebiyatın, bireyin bu süreçteki gerilimlerini ve yaşamın bağımsızlık arzusunu çözümleme potansiyeline de işaret eder. Biyopolitika kavramını sistematik hâle getiren Foucault, biyopolitikanın amacını “hakikat rejimiyle bir araya gelerek, var olmayanı gerçekliğe bağlayan ve dolayısıyla da meşru bir şekilde doğru-yanlış ayırımına tabi tutan bir bilme-iktidar (savo- ir-pouvoir) düzeneği yarattığını göstermek” olarak ifade etmektedir (2015, s. 19).

Modern dünyada bireylere yüklenen belirli görevler, toplumsal bağlardan uzaklaşmalarına ve bireyselleşmelerine yol açmıştır. Bireyselleşme, Batı kültüründe bireyin özgürlüğü ve kimliğini bulabilmesi açısından önemli bir değer taşıırken toplumsal bağların zayıflamasına ve bunun sonucunda psikolojik sorunların ve bunalımların artmasına neden olmuştur. “Modern dünya neticede ahlaki bir boşluk içindedir.” (Giddens, 2010, s. 190). Bu dönemde kişilik sorunlarına duyulan ilgi artarken; benlik, toplumsal ilişkileri şekillendiren gizemli ve potansiyel olarak tehlikeli bir güç hâline gelmiştir. “Dolayısıyla modern dönemde insanların kişilik sorunlarına duydukları ilgi hiç olmadığı kadar gelişmiş; gizemli ve tehlikeli bir güç olan benlik, adım adım toplumsal ilişkileri tanımlamaya başlamıştır.” (Turan vd., 2017, s. 286).

Toplumsal ilişkilerin yeniden tanımlanması modern insanın varoluşsal bunalımlarına dair evrensel birtakım izleklerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu izlekler, edebî sahada yapılmış birçok akademik çalışmaya malzeme oluşturmuştur. Bunlar içerisinde Alp Eren Demirkaya’nın “Biyopolitikanın Tatar Edebiyatındaki Görünümü: Kolhoz ve Kamp”, Hanifi Ayaz’ın “ ‘Stefan Zweig-Mecburiyet’ Örneğinde Edebiyat Üzerinden Biyopolitik Yöntemlerin İzini Sürmek”; Nusret Yılmaz’ın “İsmet Özel’in Erbaın’inde Modernitenin Eleştirisi”, Cennet Esen’in “Cahit Zarifoğlu’nun Hikâyelerine Yabancılaşma Kavramı”, Özcan Çiçek’in “Sabahattin Ali’nin Ses Hikâyesinde Yabancılaşma Teması”, Özge Kılıç’ın “Ferit Edgü’nün Romanlarında Yabancılaşma” başlıklı çalışmaları bunlardan sadece bazılarıdır. Söz konusu izlekleri Michel Houellebecq’in *Kuşatılmış*

Yaşamlar romanı ile Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar" ve "Dülger Balığının Ölümü" hikâyelerinde de takip etmek mümkündür. Bahsi geçen eserler; farklı dönemlerde, farklı kültürel ve coğrafi bağlamlarda yazılmalarına rağmen okuyucularına modern toplumda bireyin yalnızlık, yabancılaşma ve biyopolitik denetimlerin etkisi altında nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bir bakış sunar. Bu durum, diğer araştırmalardan farklı olarak biyopolitika, modernite ve yabancılaşma kavramlarının bütüncül bir bakış açısıyla çözümlenmesini zorunlu kılmaktadır. Houellebecq, 1994'te Fransızca *Extension du domaine de la lutte* adıyla yayımlanan, 2001'de Türkçeye *Kuşatılmış Yaşamlar* adıyla çevrilerek basılan romanında çağdaş toplumun cinsiyet rolleri, modernite, ahlaki çöküş gibi pek çok konuyu birey ve toplumsal yaşamdaki olumsuz etkileri açısından eleştirel bir bakış açısıyla ele alır. Romanında bunlarla birlikte kapitalizm ve modernitenin bireyleri yalnızlaştırıp toplumsal normlara uyum sağlamak için kimliklerinden ve içsel arzularından feragat etmeye zorladığını derinlemesine işler. Houellebecq, bunu yaparken modern kapitalizmin ve biyopolitik denetimlerin bireyi nasıl dışladığını da ortaya koyar. Abasıyanık da 1950'lerin başlarında kaleme aldığı "Son Kuşlar" ile "Dülger Balığının Ölümü" adlı hikâyelerinde bireylerin toplumsal normlar ve biyopolitik denetimlerle ilişkisini sorgular. Alp Eren Demirkaya (2024, s. 424), biyopolitika kavramının iki edebî metnin toplumsal gerçeklerle ilişkilendirilmesini kolaylaştıran ve farklı okumalar yapmaya olanak sağlayan bir işlevi olduğunu belirtir. Bu çerçevede her iki yazar bahsi geçen eserlerinde biyopolitikanın bireyi nasıl şekillendirdiğini ve toplumsal dışlanmanın içsel boşluklarla nasıl etkileştiğini işler. Öte yandan Abasıyanık, hikâyelerinde bireyin içsel dünyasına dair çözümlemeler yapar. Abasıyanık'ın yaptığı bu çözümlemeler; biyopolitik denetimlere doğrudan bir vurgu olmasa da toplumsal dışlanma, yalnızlık ve yabancılaşma gibi modern dünyanın birey üzerindeki baskılarını güçlü bir şekilde yansıtır. Nesrin Mengi (2021, s. 343), Abasıyanık'taki yalnızlığı bireyin "aşksızlık" ya da "kimsesizlik" gibi sebeplerle yaşadığı kişisel bir yalnızlıktan ziyade modern kent yaşamının birey üzerinde yarattığı yalnızlaştırıcı etkilerin bir yansıması olarak tanımlar. Mengi'nin dikkat çektiği bu yalnızlık, "Son Kuşlar" ve "Dülger Balığının Ölümü" hikâyelerinde toplumsal yapılarla kurulan kopuklukların bireyde yarattığı içsel boşluk şeklinde kendisini gösterir. Bu bağlamda Houellebecq ve Abasıyanık'ın eserleri, modernitenin birey üzerindeki olumsuz etkilerini anlamak açısından da birbirini tamamlayan bir perspektif sunar.

Michel Houellebecq

Bireylerin öznel bir bütünlük ve anlam arayışı ile toplumsal yapının nesnel parçalanmışlık ve yabancılaşma gibi unsurları arasında bir gerilim söz konusudur (Lucacs, 2003, s. 23). Modernleşme, bu süreci daha da derinleştirdiği gibi bireyleri de bir anlam arayışına yönlendirmiştir. Buna bağlı olarak toplumsal yapıların giderek karmaşık bir hâl alması, bireysel kimliklerin parçalanması,

yalnızlık ve yabancılaşma gibi olumsuz duygusal durumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, bireylerin hem toplumsal ilişkilerden hem de kendi iç dünyalarından giderek daha fazla yabancılaşmasına ve bu süreçte yalnızlık hissinin güçlenmesine yol açabilmektedir. Bu bağlamda her iki yazar eserlerinde bireyin varoluşsal sorgulamalarını ve kurduğu toplumsal bağlardaki kopukluğu derinlemesine inceleyerek modernizmin etkilerini gözler önüne serer. Aynı zamanda kimliğin ve zamanın kaybolan bütünlüğüne yönelik duyulan özlem, bu eserlerde belirgin bir tema olarak ön plana çıkar. Bununla beraber modern toplumda biyopolitika ve yabancılaşmanın bir arada işlendiği bir yapı hem Houellebecq'in romanında hem de Abasıyanık'ın hikâyelerinde bireylerin özgürlüklerini yitirishlerini anlamamıza da yardımcı olur. Bu bireyler, toplumsal normlarla uyum sağlamak için kendi kimliklerinden ve içsel arzularından uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Ancak bu uzaklaşma yabancılaşma olarak değil, bireylerin normlardaki amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede Houellebecq ve Abasıyanık'ın eserlerinde dışlanmış karakterler bu zorunlu uyum sürecinin bedelini, fiziksel ve duygusal olarak öderler. Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde Houellebecq'in *Kuşatılmış Yaşamlar* adlı romanı ile Abasıyanık'ın "Son Kuşlar" ve "Dülger Balığının Ölümü" adlı hikâyeleri, modernitenin bireyi çevresindeki toplumsal ve doğal bağlardan koparıp yalnızlaştırma sürecine dair derin bir bakış açısı içeren eserler olarak görülmelidir. Her iki yazar; bahsi geçen eserlerinde dünyanın farklı yerlerinde modern yaşamın birey üzerinde yarattığı baskıyı, yalnızlık ve yabancılaşma temaları üzerinden ele alırken okura biyopolitikanın toplumsal kontrol mekanizmalarını nasıl işlediğini de gösterir. Çalışmada bu kapsamda Houellebecq ile Abasıyanık'ın sözü edilen eserlerinden hareketle biyopolitik denetimler ile modern dünyanın birey üzerindeki etkileri; yalnızlık, yabancılaşma ve toplumsal dışlanma gibi olgularla nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu müstakil başlıklar altında değerlendirilecektir.

1. MODERNİTE VE BİREYİN TOPLUMSAL KUŞATILMASI

Modernite, çoğu kez bireyleri hem ekonomik hem de estetik değerler üzerinden biçimlendiren bir yapı olarak karşımıza çıkar. Bireyler, toplumsal hayatta yer bulabilmek için belirli bir estetik anlayış ya da ekonomik düzeyde olmalıdır. Bu normlara uymayan bireyler, dışlanarak yalnızlığa itilir. Bu durum Houellebecq'in romanlarında da görülür:

"Houellebecq, romanları boyunca hapishane benzeri bir gezinme biçimine, her yönden zararlı bir bireyciliğe ve hatta daha fazlasına giderek daha fazla meyleden bir Batı toplumundaki sıradan insanların sıkıntılarını ve değişimlerini gösteriyor. Karakterler, bir tür boş varoluşsal kafes içinde, çoğu hayattan, hayatın iniş çıkışlarından ve aksiliklerinden bıkmış bir hâlde, daireler çizerek hareket ediyor. Çoğunlukla, üzerinde neredeyse hiçbir kontrolleri olmayan bir dünyanın pasif, küskün gözlemcileri hâline geliyorlar. Kurgusal evrende her şey sanki karakterler, hatta erkekler bile, etkileşimlerini ve gelişimlerini engelleyen bilinçdışı duvarlarla çevrili yaşıyorlarmış gibi gerçekleşiyor. Yazar, Batı toplumunun sorunlu yönlerini vurgulayan ve açığa çıkaran bir ses hâline geliyor. Romanlarını saran keyifsizlik, başkalarına karşı bu kayıtsızlıktan, karakteri psikolojik bir tutsağa, en basit varoluşsal ve duygusal ifadesine indirgenmiş bir varlığa dönüştüren bu kalıcı izolasyon ve büyüyen boşluktan beslenir." (Chékété, 2015, s. 4).

Houellebecq'in romanlarındaki karakterlerin, Batı toplumunun giderek daha fazla bireyselliği kutsadığı ancak bunun bedeli olarak yabancılaşma ve izolasyonu artırdığı bir dünya içinde “boş bir varoluşsal kafes”te sıkışıp kalmış oldukları düşüncesi, edebiyatta insan varoluşunun sorunlarına dair geniş bir bakış açısı sunar. *Kuşatılmış Yaşamlar* romanında karakterler, bu baskıcı toplumsal yapıların etkisiyle günlük hayatta duygusal bağlar kurma ve toplumsal ilişkiler geliştirme açısından başarısızdır. Modernitenin bu bireyler üzerindeki etkisi; onları yalnızca içsel dünyalarına kapalı, pasif gözlemcilere dönüştürmekle kalmaz; aynı zamanda bireylerin estetik ve ekonomik normlara uyumunu sağlayarak bu baskıyı sürdürülebilir hâle de getirir. Houellebecq, *Kuşatılmış Yaşamlar* romanında: “Birden modern olmamayı umursamamaya başladım.” (Houellebecq, 2001, s. 107) ifadesini kullanarak aslında modernliğin dışına çıkıldığında çeşitli biçimlerde modern düzen kurallarına göre yaşanılması gerektiği yönünde bir baskının olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu noktada Houellebecq, romanında modernitenin baskısı için “Başkalarının hizmetine mi adamalı kendini? Ama aslında başkaları sizi hiç ilgilendirmemektedir.” (Houellebecq, 2001, s. 16) yorumunu yapmaktadır. Modernite bir sistemdir ve modernitenin dışına çıkmak en az sistemin kendisi kadar ağırdır. Houellebecq'in başkaları olarak nitelendirdiği unsurlar modernitenin yarattığı bireyler ve onların yaşamlarıdır. Houellebecq, romanında modernitenin toplumsal ve bireysel dönüşümlerin etkilerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir: “Dünya gözlerimizin önünde tektipleşiyor; iletişim araçları ilerliyor; konutların içi yeni donanımlarla zenginleşiyor. İnsan ilişkileri gitgide olanaksız hâle gelmekte, bu da bir hayatı oluşturan öykülerin sayısını o oranda azaltıyor.” (Houellebecq, 2001, s. 20). Houellebecq romanındaki bir başka değerlendirmesinde ise “Tanrı adaletsizlik değil, eşitsizlik istedi, diyordu yazıda. Kendi kendime Tanrı'nın niyetlerini bu kadar iyi bilen bu kişinin kim olduğunu sordum.” (Houellebecq, 2001, s. 33) demek suretiyle eşitsizliği yaratanın düzen olduğu vurgusunu yaparken mevcut sistem üzerinde moderniteyi yoğun biçimde eleştirmektedir.

Abasıyanık'ın “Son Kuşlar” hikâyesinde de modernite doğa ile insan arasındaki ilişkinin kopmasına neden olur. Kuşlar, çimenler ve yollar; insanın doğal çevresiyle kurduğu uyumun sembolik unsurlarıdır. Ancak bu unsurlar, modern insanın doğayı kontrol altına alma ve sömürme çabaları sonucunda zarar görmüştür. Kuşların boğulması, yeşilliklerin sökülmesi insanın doğayı anlamaktan ve onunla uyum içinde yaşamaktan ne kadar uzaklaştığının bir metaforudur:

“Kuşlar yoktu şimdi havada, ama yolun kenarında yeşillikler vardı ya... Baktım: Bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmüş. Biraz ileride dört çocuğa rastladım. Yürüyorlar. Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı:

— ‘Ne yapıyorsunuz, yahu?’ dedim.

— ‘Sana ne?’ dediler.

(...)

Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.” (Abasıyanık, 2004, s. 12-13).

Kamuran Eronat (2008, s. 318) konuyla ilgili makalesinde “Son Kuşlar”da insan-doğa-yaşam üçgenindeki sihirli atmosferi derinden solumak isteyen yazarın, kuşlar ve diğer canlı türlerine duyarlı yaklaşımıyla geleceğe dair endişelerini dile getirdiğini ve dünyamızın bir çevre felaketiyle

karşı karşıya olduğunu vurguladığını belirtmektedir. Bireylerin doğadaki değişimlere ve kayıplara karşı duyarsız kalması, modern toplumun eleştiri odaklarından biridir. Bu kayıtsızlık, bireylerin doğa ile olan bağlarının zayıflaması ve yalnızlıklarının farkına varamamaları sonucunu doğurur ve derinleştirir. Bunda modernitenin ve onun ortaya çıkardığı yaşamın payı büyüktür. Anthony Giddens'e göre (2020, s. 12) "Modernliğin sonucu olarak ortaya çıkan yaşam tarzları bizi geleneksel toplumsal düzen türlerinin tamamından eşi görülmedik bir biçimde sökü� çıkarmıştır.". Modern yaşamın dayattığı yalnızlık ve içsel boşluk, bireylerin toplumsal normlara olan bağlarını gevşetirken aynı zamanda onları toplumun genel yapısından dışlamaya başlar. Abasıyanık'ın "Son Kuşlar"ında karakterler, bu modernleşme sürecinin hem bedensel hem de duygusal sonuçlarına maruz kalır:

"Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi." (Abasıyanık, 2004, s. 13).

Saït Faik Abasıyanık

Abasıyanık, "Son Kuşlar" adlı hikâyesinde modernleşmenin doğa ve birey üzerindeki etkilerini melankolik bir dille anlatır. Kentleşme ve teknolojik ilerleme, doğanın ritmini bozarken insanın iç dünyasında da derin dönüşümlere yol açmıştır. Yazar, geleneksel yaşamın sessizce kayboluşunu, modernitenin gürültülü ve tekinsiz atmosferiyle karşılaştırır. İnsan ve doğa arasındaki uyumun bozulması, anlatıcının gözlemlediği uçaklar, susturulan hayvanlar ve kaybolan kuşlar metaforlarıyla vurgulanır. Hikâyesinde okura modernitenin getirdiği değişimin

kaçınılmaz ama sorgulanması gereken bir süreç olduğunu hissettiren Abasıyanık, moderniteyi, bireyin yaşadığı mekâna dışarıdan sürekli olarak müdahale eden unsurlar üzerinden eleştirir: "Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı. Bizim Ada, uçakların, üstünden geçtikleri bir yol güzergâhı olmalı ki, hep ya üstümden ya da solumdan geçip gidiyorlar. Kedi sustu. Köpeğim gözünü kapadı. Karga sesleri geliyor şimdi de." (Abasıyanık, 2004, s. 10). Burada uçakların belirli bir güzergâhı takip etmesi, modernitenin getirdiği düzen, hız ve mekanikleşmiş ritmin bireyin gündelik yaşamına nasıl nüfuz ettiğini gösterir. Doğal çevrenin unsurları olan kedi, köpek ve karga, bu modern hareketliliğin içinde kendi varlıklarını sürdürebilirken insan için durum daha farklıdır; zira birey, modernitenin dayattığı temposu yüksek, denetimci yapı içerisinde edilgen bir konuma sürüklenmiştir. Uçaklar geçip giderken birey bu geçişlere müdahale edemez; yalnızca gözlemci konumundadır, bu aynı zamanda modernitenin birey üzerinde kurduğu iktidarın bir göstergesidir.

İnsan ve doğa arasındaki uyumun kaybı, bireyin çevresel kimliğini ve anlamını yitirmesine neden olur. Burada doğanın kaybı yalnızca ekolojik değişimi değil aynı zamanda varoluşsal bir krizi de temsil eder. İnsanların bu durum karşısında kaygıya kapılması ise modernitenin birey üzerindeki yükünün sadece ekonomik ve fiziksel olmadığını, bununla birlikte ruhsal olduğunu da gösterir. Bu süreçte bireylerin geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek ile kurduğu bağlar giderek zayıflarken toplumsal normlar ve değerler de daha belirsiz ve geçici hâle gelir. Bu belirsizlik aynı zamanda bireylerin kimliklerini sorgulamalarına ve yaşamlarına dair anlam arayışlarına da yol açar. Nitekim “Modernlik, doğal dünyanın toplumsallaştırılmasını getirmiştir; insan faaliyetinin dışsal parametreleri olan yapıların ve olayların yerine kademe kademe toplumsal olarak düzenlenmiş süreçler konulur.” (Giddens, 2020, s. 40). Geleneksel değerler ve yaşam biçimleriyle bağlarını yavaş yavaş kaybeden bireyler, Abasıyanık’ın “Son Kuşlar”ında olduğu gibi, toplumsal hiyerarşi ve ayrıcalıkların belirlediği bir düzene tabi olurlar: “Gizli gizli, gene çimenler yer yer söküldü. Mühendis Ahmet Bey’e ceza bile kesilmedi. Belediye talimatnamesinde yol kenarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş.” (Abasıyanık, 2004, s. 13). Toplum, artık doğal bir akıştan ziyade bireylerin yaşamlarını yönlendiren ve şekillendiren bir dizi toplumsal süreç tarafından dönüştürülür. Abasıyanık, bu değişimin bireyler üzerinde oluşturduğu etkileri “Son Kuşlar”da kapsamlı bir şekilde ele alır. Yalnızlık ve kimlik arayışı, hikâyenin biyopolitik ve toplumsal dönüşümle bağlantılı başlıca temalarındandır. Hikâyede bireyin doğayla ve geçmişle olan bağları, modernleşen toplumun etkisiyle başkalaşır. Bu başkalaşım, bireylerin sadece fiziksel varlıklarında değil, kimlikleri ve düşünceleri üzerinde de etkili olur:

“Seneler var ki kuşlar gelmiyor. Daha doğrusu ben göremiyorum. Güzün o güzel günlerini pencereden görür görmez, Konstantin Efendi’nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yola çıkıyorum. Bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor. Hâlbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca, insan sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşılmış, sevimli, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan kuş sesleriyle böyle düşünecektir. Konstantin Efendi mani oluyor. Zaten kuşlar da pek gelmiyorlar artık. Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular.” (Abasıyanık, 2004, s. 12).

Bu süreçte modernleşme, geleneksel toplum düzeninin temellerini sarsmaktadır. Modernleşmenin birey üzerindeki etkisi sadece fiziksel ve ekonomik dönüşümü değil, aynı zamanda ruhsal ve varoluşsal bir krizi de tetikler. Toplumun giderek bireyseli bir yapıya bürünmesi, bireylerin geçmiş ve gelecek ile kurdukları bağları zayıflatır, kimlik ve anlam arayışlarını derinleştirir.

Abasıyanık, “Dülger Balığının Ölümü” hikâyesinde başlangıçta hassas ve iyi huylu olan balığın zamanla evrenin beklentileri doğrultusunda değişime uğrayarak bambaşka bir kimliğe bürünmesi ve modernitenin birey üzerindeki dönüştürücü etkisi dikkat çekici bir şekilde ele alınır. Bu süreç, aynı zamanda bireyin özgün niteliklerini aşındırarak onu belirli bir kalıba sokma çabasının da bir yansımasıdır:

“Onu atmosferimize (suyumuza) alıştırdığımız gün bayramlar edeceğiz. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin ama aslında küser huylu, pek sakın, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizden böbürlenerek onu üzme için elimizden geleni yapacağız. Şaşıracak, önce katlanacak. Onu şair, küskün, anlaşılmayan birisi yapacağız. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükûnunu kötüleyecek, canından bezdireceğiz. İçinde ne kadar güzel şey varsa hepsini birer birer söküp atacak. Acı acı sırtarak İsa'nın tuttuğu belinin ortasındaki parmak izi yerlerini, mahmuzları, kerpiteni, egesi, testeresi ve baltasıyla kazıyacak. İlk çağlardaki canavar hâlini bulacak.” (Abasıyanık, 2005, s. 127).

Sonuç olarak birey, modern toplumun değerleri doğrultusunda şekillenmeye zorlanarak kendisinden beklenen rolleri üstlenir. Modernite, bireyin yaşamını belirleyen iktidar mekanizmalarını dönüştürerek onu ekonomik, toplumsal ve kültürel süreçler içinde yeniden inşa eder. Houellebecq ve Abasıyanık'ın eserlerinde, bireyin özgün varoluşunu sürdürebilmesinin giderek zorlaştığı, biyopolitik düzenlemeler ve toplumsal normlar tarafından kuşatıldığı görülür. Kapitalizmin ve kentleşmenin etkisiyle doğadan kopan, özgürlüğü sınırlandırılan ve yalnızlaşan insan, sistemin dayattığı kimlik ve davranış kalıplarına uyum sağlamak zorunda bırakılır. Modern toplum, bireyi belirli roller içinde konumlandırarak onun eylemlerini düzenler ve öngörülebilir kılar. Böylece, birey giderek kendi benliğinden uzaklaşır ve içinde bulunduğu toplumsal yapının talepleri doğrultusunda varlık göstermeye yönlendirilir.

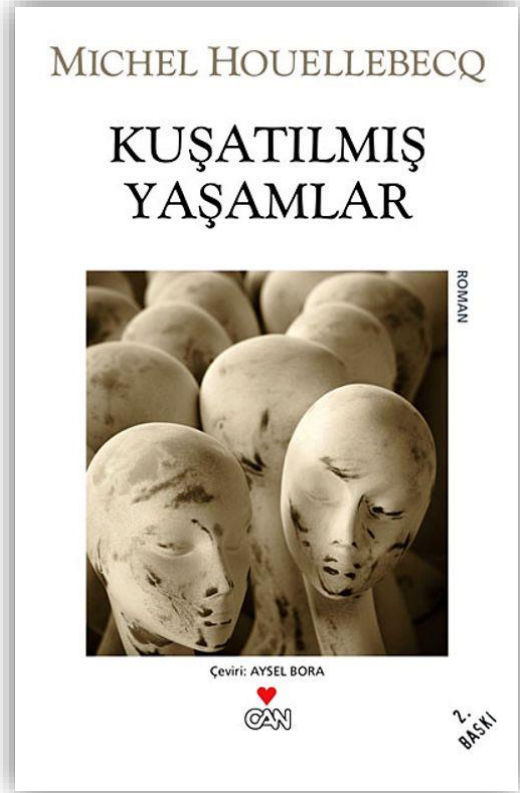
2. BİYOPOLİTİKA VE BEDENİN YÖNETİMİ

Biyopolitika, toplumsal kontrolün, bireylerin bedenleri üzerinde kurulan iktidar ilişkileri aracılığıyla işlediği bir süreçtir. Michel Foucault'un kavramlaştırdığı hâliyle biyopolitika, “hayatla uğraşan politika” anlamına karşılık gelmektedir: “Yaşam üzerinde olumlu biçimde etki gösteren, yaşamı yönetmeyi, yükseltmeyi, çoğaltmayı ve bu yaşam üzerinde kesin denetimler ve bütüncül düzenlemeler yapmayı iş edinen bir iktidarın tamamlayıcısı olarak sunar.” (2020, s. 101). Foucault'nun biyopolitika kavramı, iktidarların yalnızca bireylerin zihinsel süreçlerini değil, bedenlerini ve yaşamlarını da denetlemeye yönelik bir çaba içinde olduğuna işaret eder. Modern toplumda insanlar sadece maddi ya da toplumsal başarılarıyla değil, bedenlerinin nasıl görüldüğü ve işlediğiyle de değerlendirilir. Toplumun her alanında bireyler normlara uymaya zorlanır, bedensel ve duygusal yapıları toplumsal ideallere uygun hâle getirilir. Bu durum, bireyleri hem fiziksel hem de duygusal açıdan toplumsal düzenden daha da uzaklaştırdığı gibi onlarda yalnızlık ve yabancılaşma hissini de artırır. *Kuşatılmış Yaşamlar* romanında Houellebecq'in ifade ettiği “Ah, evet değerlere sahip olmak !” (Houellebecq, 2001, s. 110) düşüncesi onun toplumun yarattığı değerlere yönelik algısını da örnekler niteliktedir. Değerlerin birey üzerindeki etkisini sorgularken onların içi boşaltılmış ya da dayatılmış olabileceğini ima eder. Yazar, toplumsal normların bireysel anlam arayışını nasıl şekillendirdiğini eleştirerek, değerlere sahip olmanın sahici bir varoluş mu yoksa zorunlu bir kabullenme mi olduğunu düşündürmeye çalışır.

Biyopolitikanın edebî eserlere yansımaları okura bireylerin özgürlük ile toplumsal denetim arasındaki gerilimi anlamaya yönelik önemli bir bakış açısı sunar. Edebî eserler içerisinde roman ve hikâyeler bu güç dinamiklerinin bireyler üzerindeki etkilerini ve onların bu baskılara karşı verdiği

mücadeleleri derinlemesine analiz ederek biyopolitikanın toplumsal yapılarla etkileşimini açığa çıkarır. Bu yaklaşım, biyopolitikanın bireylerin varoluşunu nasıl dönüştürdüğünü ve özgürlük ile denetim arasındaki gerilimi ne tarzda şekillendirdiğini anlamamıza yardımcı olur. *Kuşatılmış Yaşamlar* romanında modern toplum, bireylerin bedenlerini sadece estetik ya da performans standartları ile şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda onları toplumsal onay ya da dışlanma korkusu aracılığıyla kontrol eder. Romanda kadın karakterin kıyafeti, dışsal bir gösterge olarak onun cinsel kimliğini ve kimlik arayışını belirlediği görülür. Houellebecq, bu şekilde toplumsal normlar ve beklentiler aracılığıyla bireylerin içsel arzularının ve toplumsal rollerinin nasıl şekillendirildiğine dikkat çeker. Kıyafetin, yalnızca bir estetik tercih olmaktan öte, cinsel açlık ve toplumsal cinsiyetle ilgili güçlü bir mesaj verdiğini vurgular. Bu da biyopolitikanın birey üzerinde kurduğu denetimi gösterir: “Kıyafeti her şeyiyle, ticari bölümün hiper-dinamik, mizah duygusundan da nasibini almış bir çalışanını getiriyor akla.” (Houellebecq, 2001, s. 57). Houellebecq’in kıyafetle ilgili anlatımı, bedenin toplumsal algılar doğrultusunda nasıl anlam kazandığını gösterir. Kıyafet, yalnızca bir dış görünüş unsuru olarak değil, aynı zamanda bireyin cinsiyet kimliği ve arzularla ilişkilendirilen bir temsil biçimi olarak ele alınır. Bu bağlamda, biyopolitika kıyafet üzerinden bireyin bedenini şekillendirerek toplumsal normlara uygun bir imaj inşa etmesini bekler. Houellebecq’in buradaki eleştirisi, bireylerin bedenleri üzerinden tanımlandığı ve sosyal dinamiklere göre şekillendiği bir dünyaya yöneliktir. Bu aynı zamanda toplumsal baskıların birey üzerindeki görünmez gücünü ve modern toplumun bireylerin bedenlerini, kendi arzularını göstermek ya da gizlemek için nasıl araçsallaştırdığını da ortaya koyar. *Kuşatılmış Yaşamlar*’da beden; bu çerçevede bir yandan tüketim kültürünün bir ürünü, diğer yandan toplumsal kontrol mekanizmalarının etkilediği bir nesne olarak betimlenir. Romanda modern kapitalist düzenin, bireyleri fiziksel görünümüne ve estetik kriterlere göre değerlendirdiği, arzuları ve bedenleri ekonomik sistemin dinamikleri doğrultusunda şekillendirdiği görülür. Beden, bu durumda hem baskının hem de ifadenin bir sahnesi hâline gelir. Houellebecq’in karakterleri, çağın estetik beklentileri ve performans odaklı idealleri karşısında bedenlerini bu dayatmaların ağırlığı altında yabancılaşmış bir kimlikle deneyimler: “Gerçekten de pek güzel sayılmaz. Çürük dişleri yetmezmiş gibi, donuk saçları, öfkeyle parıldayan ufacık gözleri var. Görünürde ne göğüs ne kalça. Tanrı gerçekten de ona karşı pek nazik davranmamış.” (Houellebecq, 2001, s. 31).

Biyopolitikanın önemli bir yaklaşımı, modern toplumlarda bireylerin bedenleri üzerinden kontrol edilmesi ve şekillendirilmesidir. Bu kontrol mekanizması; cinsellik, yaşlanma, sağlık ve

estetik normlar gibi temalar üzerinden kendini gösterir. Toplum, bireyin bedenine yönelik değer yargılarını; onun gençlik, fiziksel çekicilik ve cinsellikle ilişkilendirilen özellikleri üzerinden inşa eder. Bu tür bir yapı içinde estetik standartlara uymayan bedenler, utanç ve dışlanmaya maruz kalır. *Kuşatılmış Yaşamlar*'da yaşlanma, bu olgunun en çarpıcı örneklerinden biridir; yaşlanan bedenler, toplumun idealize ettiği özellikleri kaybettikçe değersizleşir ve dışlanır:

“Bir kere, kız öyle aman aman güzel değildi ve herhalde fazla kur yapanı da yoktu; kuşkusuz hoş irilikteki göğüsleri daha şimdiden biraz sarkmıştı, kalçaları da gevşek gibiydi; birkaç yıla kalmaz, hissediliyordu bu, her yeri tamamen çökecekti. Öte yandan, kızın oldukça cüretkâr kıyafeti onun bir seks partneri arama niyetini kuşkuya yer bırakmayacak biçimde vurguluyordu.” (Houellebecq, 2001, s. 113).

Houellebecq, burada bedenin biyolojik olduğu kadar toplumsallığı da olduğunu gözler önüne sermektedir. Houellebecq'e göre bu toplumsallık olgusu; devlet otoritesi, normlar, gelenek ve görenekler tarafından şekillenmektedir: “(...) Garsonda gerçekten İtalyan havası vardı; çok kıllı ve çapkın olduğu anlaşılıyordu; beni fena hâlde iğrendiriyordu. Üstelik spagettilerimizi hiç dikkat etmeden alelacele koydu tabaklara. Ah, yırtmaçlı eteklerimiz olsaydı, olay bambaşka olurdu!..” (Houellebecq, 2001, s. 110). Erkek ve kadınlar için alışlagelen güzellik algısının âdeta uyulması gereken kurallar gibi görüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim cinsellik, yaşlanma ve fiziksel görünüm gibi konular aynı zamanda bireylerin toplumda kabul edilip edilmemelerini belirleyen temel unsurlardır. Bu kapsamda estetik müdahaleler ve toplumsal baskıların yarattığı bedensel standartlar aynı zamanda biyopolitikanın somut yansımalarıdır:

“ (...) Bir dereceye kadar beden, toplumu yansıtır ve bunun tersi de geçerlidir. En azından, bedenin algılanma ve kutlanma biçimi, kendini örtüyormuş gibi yapan ama kendini çıplak bırakmaktan başka bir şey yapmayan bir toplumun ürünüdür. Beden, bastırma ve dışa vurma için açık bir alan, değişimin sancılarını çeken çağdaş bir çağın estetik kanonlarına göndermeler yaparak aşağılama için sembolik bir alan hâline gelir.” (Chékété 2015, s. 215).

Biyopolitika bedenin sadece doğal yaşamını değil sosyal yaşamını da düzenler, yönetir. Devletin bedeni üretmesi ve toplumsal normlarla şekillendirmesi, bireylerin biyolojik yaşamlarının ötesinde onların toplumsal varlıklar olarak hangi şartlarda var olduklarını belirler. Bedenin bu şekilde “yapaylaşması” toplumsal baskıların ve güç ilişkilerinin bir sonucu olarak bireylerin özneleşme süreçlerini de etkiler. Biyopolitika ve toplumsallık arasındaki bu etkileşim, bireyin sadece biyolojik olmadığını, sosyal bir varlık olarak nasıl şekillendiğini ve devletin ya da otoriter güçlerin birey üzerinde kurduğu denetimi nasıl pekiştirdiğini anlamamıza olanak sağlar.

Her fırsatta bedenin yalnızca biyolojik olmamakla birlikte toplumsal düzenin bir yansıması olarak biçimlendiğini ortaya koyan Houellebecq, *Kuşatılmış Yaşamlar*'da canlı hayatın özerkliğini sorgularken bireyin bedenini işlevselleştiren toplumsal yapıları eleştirinin merkezine alır: “Kıçı açık geziyorsam sizi ayartmak için değildir! Gösteriyorsam kıllı bacaklarımı, canım istediği içindiiir!” (Houellebecq, 2001, s. 10). Houellebecq, bununla cinsellik ve beden üzerinden kurulan toplumsal normlara bir eleştiri getirirken bedenin sosyal yaşamda öznel bir özgürlük alanı olarak görülmesi gerektiğini vurgular. O, bunu yaparken bireylerin dış görünüşlerine, davranışlarına ya da toplumun cinsel veya estetik beklentilerine göre değil, kendi istek ve arzularına göre şekillenmesi gerektiğini

de ortaya koymak ister. Bu, aynı zamanda toplumsal normların beden üzerindeki denetimine karşı bir başkaldırıdır.

Dilek Çetindaş (2022, s. 257), biyopolitikanın iktidarların bireyleri fiziksel ve zihinsel olarak denetleme biçiminin, geleneksel ve modern toplumlar arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak şekillendiğini öne sürmektedir. Buradaki iktidar kavramını, politik bir olgu olarak değerlendirmenin yanı sıra toplum ve toplumun normları şeklinde de görmek mümkündür. Abasıyanık'ın "Dülger Balığının Ölümü" hikâyesi bu noktada biyopolitikanın doğal dünyanın yönetimi üzerindeki etkisini yansıtır. Doğa, insanların estetik ve çıkarıcı arzularına göre şekillendirilir.

"Benim size ölümünü hikâye edeceğim balığın öyle pırıltılı, yanar döner pulları yoktur. Pulu da yoktur ya zavallının. Hafifçe, belirsiz bir yeşil renkle esmerdir. Balıkların en çirkinidir. Kocaman, dişsiz, ak ve şeffaf naylondan bir ağzı vardır: Sudan çıkar çıkmaz bir karış açılır. Açılır da bir daha kapanmaz. Vücudu kirlice, esmer renkte demiş miydim? Yamyassıdır demiş miydim? Tam ortalık yerinde, her iki yanda sağlı sollu iki başparmak izi diyebileceğimiz koyu lekeler vardır, demiş miydim? ..." (Abasıyanık, 2005, s. 124).

Bu süreçte estetik değerler, yalnızca bir beğeni meselesi olmaktan çıkar ve iktidarın yaşam üzerindeki düzenleyici gücüne işaret eden bir mekanizma hâline gelir. Balığın çirkinliği ve değersizliği, onun varoluşunun dışlanmasına ve toplumsal bellekte yer bulamamasına yol açarken biyopolitika burada hangi bedenlerin, türlerin veya varlıkların korunacağına ve hangi varlıkların göz ardı edileceğine karar veren bir iktidar stratejisi olarak işlenir.

Dülger balığı, bir insanın sahip olduğu güçle doğanın metalaşan bir parçasına dönüşür. Hikâye, bu yönüyle bireyin doğa üzerinde kurduğu tahakküm kadar insanın kendi bedeni ve yaşamı üzerinde benzer bir kontrol uyguladığını da gösterir. Nitekim biyopolitika, sadece bireylerin bedensel varlıkları üzerinde etkili değildir, aynı zamanda çevrelerine ve doğaya uyguladıkları egemenlikle de kendini gösterir. Hikâyede bireylerin özgürlük ve özerklik arzusu, onları çevreleyen toplumsal kurallar ve zorunluluklarla sürekli bir çatışma içerisindedir: "Oltaya tutuldu muydu dünyasına, sulara küsüverir. Nasıl bir korku içine düşer kim bilir? Onun için dünya bomboştur artık. Oltadan kurtulsa da fayda yoktur. Suyun yüzüne yamyassı serilir. Kocaman gözleriyle insana mahzun mahzun bakar durur. Sandala aldığınız zaman dakikalarca onun sesini işitirsiniz." (Abasıyanık, 2005, s. 121). Oltaya takılmak, dışsal koşullar tarafından kontrol edilmek, özgürlüğün kaybını simgeler ve özgürlüğü geri kazanmak yalnızca fiziksel anlamda değil, içsel bir dönüşümle mümkün olabilir.

3. YALNIZLIK VE SOSYAL YABANCILAŞMA

Moderniteye ve neo-liberal sisteme dair yapılan eleştiriler, özellikle insanların vicdanları üzerindeki etkilerin arttığı ve insan ilişkilerinin ticarileşerek yok olduğu bir düzlemde bireylerin yalnızlaşma süreçlerini daha görünür kılar. Ekonomik liberalizm ile cinsel liberalizmin bir araya geldiği bu süreçte, insanlar özgürleştirme vaadiyle daha da yalnızlaştırılır. Bu durum, Houellebecq'in *Kuşatılmış Yaşamlar*'ında olduğu gibi bireylerin cinsel arzularını ve kimliklerini yalnızca tatmin ve tüketim aracı olarak görmelerine neden olur:

“Zor olan kurallara göre yaşamının tam olarak yeterli olmaması. Gerçekten de kurallara uygun yaşamayı başarırsanız (bazen kıl payı, son derece kıl payı, ama toplamda bunu başarırsınız). Vergi kâğıtlarınız gününde hazırdır. Faturalarınız tam zamanında ödenmiştir. Kimlik kartınız olmadan şurdan şuraya asla adım atamazsınız (ve de kredi kartına özel küçük cüzdan olmadan) !..

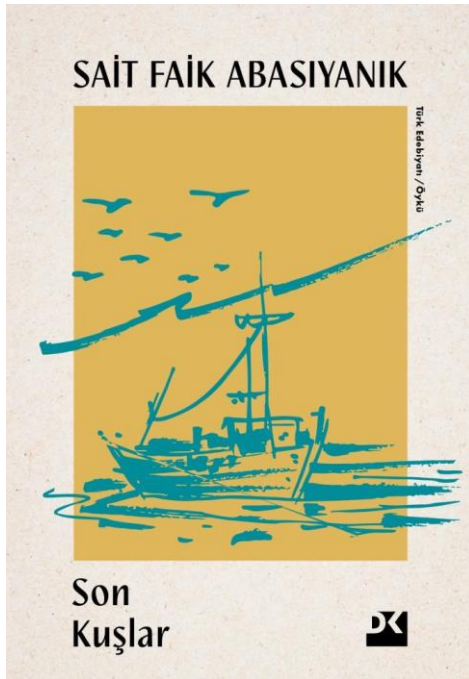
Buna rağmen dostunuz yoktur.” (Houellebecq, 2001, s. 16).

Neo-liberal sistemin insanlık değerlerini boşaltan yapısı, bireyleri sürekli bir tüketime ve rekabete zorlarken cinsel ve duygusal bağların ticarileşmesine de neden olmaktadır. Dizginlenemeyen ekonomik liberalizm gibi cinsel liberalizm de benzer sebeplerle “mutlak yoksullaşma” olguları üretir. Bu süreçte ekonomik liberalizm, zengin ile yoksul arasındaki uçurumu derinleştirirken cinsel liberalizm kimilerine çeşitli ve tatmin edici bir cinsel hayat yaşamasına ortam hazırlarken kimilerini de yalnızlık ve tatminsizlikle baş başa bırakır. Houellebecq, ekonomik ve cinsel liberalizmin benzer dinamikler üzerinden işlediğini vurgulayarak her ikisinin de bireyler arasında derin eşitsizlikler yarattığını gösterir. Ekonomik liberalizm nasıl sermayenin belli ellerde toplanmasına yol açıyorsa, cinsel liberalizm de bazı bireyler için ayrıcalıklı deneyimler sunarken, diğerlerini dışlanmış ve tatminsiz bırakır. Bu bağlamda, her iki sistem de bireylerin sosyoekonomik düzeylerine ve cinsel yaşamlarına göre farklı fırsatlar ve dezavantajlar yaratarak toplumsal ayrışmayı pekiştirir. “Tamamen liberal bir ekonomik sistemde bazıları hatırı sayılır servetler elde eder; bazılarıysa işsizlik ve sefaletten çürür.” (Houellebecq, 2001, s.102). Geline nokta da her iki sistem de toplumsal sınıflara ve yaşlara yayılmış bir eşitsizlik alanı yaratır (Wesemael, 2004, s. 117). Bu ticarileşme süreci, sadece maddi zenginliği ve ekonomik verimliliği değil, bireylerin özdeki ihtiyaçlarını ve ilişkilerini de yüzeysel hâle getirir, onları yalnızlığa iter. Houellebecq’in *Kuşatılmış Yaşamlar*’ında da karakterler, yalnızca tüketim ve rekabet güdüsüyle hareket ederler ve bu durum bireylerin içsel dünyalarında boşluk hissetmelerine ve yalnızlaşmalarına yol açar. “Kendisine ve çevresine yabancılaşan birey, kendisini düşünen ve hisseden bir varlık olarak görmediğinden bu durum ruhun yabancılaşması anlamına gelir. Yani yabancılaşma ruhun kendi yarattığı maddi dünyadan duygusal anlamda uzaklaşmasıdır.” (Kılıç, 2019, s. 45). Birey kendini anlamlandırma sürecinden uzaklaşarak, düşünsel ve duygusal bütünlüğünü kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır.

Bedenin sürekli sergilenme ve teşhir edilme zorunluluğu ise onun yabancılaşmasına neden olur. Bu durum, bedeni optimize edilmesi gereken bir sergi nesnesine dönüştürür. Beden, yalnızca sergilenmesi ve bu şekilde sömürülmesi gereken bir araç hâline gelir (Han, 2020, s. 28). Houellebecq’in karakterleri, bu toplumsal düzenin dayattığı bedenin sergilenme zorunluluğu altında kendilerini içsel olarak boşlukta hissederler. Bu karakterler; duygusal bağlar kurmakta başarısızdırlar ve toplumsal ilişkilerin geçici, yüzeysel doğasıyla baş başa kalırlar. Bedenlerinin dışsal bakışlar tarafından sürekli olarak değerlendirilmesi nedeniyle optimize edilmesi gereken bir obje hâline geldiği bu ortamda karakterler, bedenlerinin içinde yaşayamaz hâle gelirler. Bu yabancılaşma, yalnızca fiziksel değildir, duygusal ve ruhsal bir ötekileştirilmeyi beraberinde getirir: “En geniş anlamıyla el uğraşları bir çıkış yolu sunabilir. Ama mutlaka yalnızlığınızın, her yeri kuşatan boşluk duygusunun, varlığınızın acı ve kesin bir felakete doğru yaklaştığı sezgisinin sizi somut bir ıstırap hâline sürüklemek için yarıştığı o anların gitgide daha sık bastırmasını gerçekte hiçbir şey engelleyemez.” (Houellebecq, 2001, s. 17). Houellebecq’in bahsettiği bu yalnızlaşma ve

yabancılaşma aynı zamanda bireylerde umutsuzluğa da sebep olmaktadır: “Dünyanın düzeni acı verici, yetersiz; değişecek gibi gelmiyor bana. Gerçekten bütün bir hayat boyu okumak bana daha uygun düşerdi. Bana böyle bir hayat verilmedi.” (Houellbecq, 2001, s. 18).

Abasıyanık'ın “Son Kuşlar” hikâyesinde de bireyler, toplumsal değer ve normlarla şekillendirilen ancak duygusal ve toplumsal bağlardan giderek daha fazla uzaklaşan bir dünyada varlıklarını sürdürmeye çalışırlar. “Sonbahara doğru birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada'nın tek tepesine doğru gittiklerini görürdüm. İçim cız ederdi.” (Abasıyanık, 2004, s. 10). Yalnızlık, bireyin çevresinde olup bitenlere karşı hissettiği derin duygusal kopuşla kendini gösterir. İnsanların ellerinde kafeslerle bir yere yönelmesi, özgürlük ve tutsaklık arasındaki gerilimi simgelerken anlatıcının “içinin cız etmesi” bu duruma karşı hissettiği aidiyetsizliği ve çaresizliği yansıtır. Toplumsal yabancılaşma ise bireyin, çevresindeki insanlarla ortak bir duygu dünyasını paylaşamaması ve onların eylemlerini anlamlandıramaması üzerinden şekillenir. Böylece yalnızlık, bireyin sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda duygusal ve düşünsel düzeyde de topluma yabancılaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkar.

Yazarın incelenen hikâyelerinde yalnızlık, bireylerin hem doğa ile hem de toplumla kurdukları bağların zayıflamasının ve ticarileşen bir dünya içinde kimliklerini yitirmelerinin sonucudur. Bir diğer ifadeyle bu yalnızlık, ne sadece ekonomik faktörlerin ne de yalnızca cinsel arayışların bir sonucu olarak açıklanabilir; her iki alandaki liberalizmin birleşerek bireyi hem içsel hem de toplumsal bağlardan koparması neticesinde ortaya çıkmıştır. “Son Kuşlar”da doğanın yok oluşuna karşı duyulan melankoli, bireylerin yalnızlıklarının farkına varmamalarıyla daha da derinleşir. İnsanlar doğanın kaybına karşı kayıtsızdır, bu da modern insanın duygusal ve toplumsal bağlarını kaybetmeye başladığının bir göstergesidir. Hikâyede sıklıkla vurgulanan “kuşlar gelmiyor artık” (Abasıyanık, 2004, s. 10-13) yakınmaları hem doğanın hem de bireyin kendisinin

yalnızlaştığının habercisidir. Kayıhan İsa (2020, s. 553), Abasıyanık'ın hikâyelerinde bu hüznü atmosferin, geleceğe dair umutların umutsuzluğa dönüşmesinin bir kanıtı olduğunu ifade etmektedir. “Son Kuşlar”da Abasıyanık'ın “Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek.” (Abasıyanık, 2004 s. 12) sitemi ise içerisinde bu ümitsizlik ve melankoliyi barındırmaktadır. “Son Kuşlar”da doğanın yok oluşu ve insanların bu duruma duyarsız kalması, bireylerin çevrelerinden ve birbirlerinden giderek daha fazla uzaklaşmasına neden olmuştur. Doğanın tahrip edilmesi yalnızca ekolojik bir felaketin habercisi değil, bireylerin içsel yalnızlıklarının dışa yansımasıdır. Bu yalnızlık, ne doğayla ne de insanlarla kurulan anlamlı ilişkilerle giderilebilir. Çünkü bireyler, kendi iç dünyalarında kaybolmuşlardır artık: “Deniz, Bozburun'a doğru başını almış gidiyor. Uzaklardan görünen İstanbul'un neresi kim bilir? Ses neden gelmiyor?” (Abasıyanık, 2004, s. 10). Bireylerin iç dünyalarında kaybolması gibi, deniz de bir yere varıp varmayacağı belli olmayan bir akış içindedir.

Böylece yalnızlık, sadece bir duygu olmaktan çıkar; zamanın ve mekânın belirsizleştiği, insanın kendine bile yabancılaştığı bir varoluş hâline gelir. Hikâyesinde yalnızlık duygusunu yoğun bir şekilde deneyimleyen karakterler, kırılgan hâle gelirler. Yalnızlık, hikâyede özgürlük arayışıyla iç içe geçmiş bir biçimde aktarılırken bireyin yalnız kalışının, başkaları tarafından fark edilip edilmemesinin, hatta bu farkındalığın nasıl bir sonuç doğurduğunun izleri sürülmüştür:

“Hür kuşlar kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler. Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler bir müddet beklerler. Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi. Ökselerden kurtulmuş birkaç kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık etleriyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı boğarlardı.” (Abasıyanık, 2004, s. 10-11).

Abasıyanık, hikâyelerinde yalnızlığın yanı sıra yabancılaşmayı da doğa ile ilişki üzerinden ele alır. Nitekim “Dülger Balığının Ölümü”nde bireyin doğa ile kurduğu ilişki, varoluşsal bir yabancılaşma olarak tasvir edilmiştir. Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri* adlı eserinde yazarın “dülger balığına bakarken âdeta onda kendisine benzer, çevresi tarafından anlaşılmayan, seilmeyen, hakir görülen insanların sembolünü” bulduğunu belirtir (1992, s. 199). Yazarın dülger balığı üzerinden duygu, düşünce, yorum ve hayallerini dile getirdiğine dikkat çeken Kaplan’a göre Abasıyanık için “Yaşamak çevreye uymak, çevre ile canlı münasebetler kurmak demektir. Dülger balığı kendi çevresinde mesuttur, çevresini değiştirdi miydi ölür. (...) Eğer onu kendi atmosferimizde yaşatabilseydik, bu büyük bir başarı olurdu.” (1992, s. 201). Hikâyede doğayla birlikteliğinde bunu başaramayan insan, doğayı tükettikçe yalnızlaşır; kendi varoluşuyla bağlarını zayıflatır: “Bir kere suyumuzu alışmaya görsün. Onu canavar hâline getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağız.” (Abasıyanık, 2005, s. 123). Biyopolitika, bireylerin davranışlarını ve kimliklerini yönlendiren iktidar stratejileriyle onları “canavar” hâline getirecek koşullar yaratmak için sistematik bir biçimde çalışır. Bu bağlamda hikâyede “suyumuza alışma” ifadesi bireyin toplumsal normlara uyum sağlama sürecini, “canavar hâline getirmek” ise bu normların baskısıyla bireyin özdeşleştiği ve toplumsal yapının biçimlendirdiği kontrol altındaki öznellikleri simgeler. Bu şekilde iktidar, bireyi hem fiziksel hem de zihinsel düzeyde dönüştürüp toplumsal amaçlara uygun hâle getirir.

“Artık her şeyi anlamıştı. Denizlerin dibi âlemi bitmişti. Ne akıntılara yassı vücudunu bırakmak, ne karanlık sulara koyu yeşil yosunlara gömülmek ... Ne sabahları birdenbire, yukarılardan derinlere inen, serin aydınlıkta uyanıvermek, günün mavi ile yeşil oyunları içinde kuyruk oynatmak, habbeler çıkarmak, yüze doğru fırlamak ... Ne yosunlara, canlı yosunlara yatmak, ne akıntılarda aletlerini kekamozlara takarak yıkanmak, yıkanmak vardı. Her şey bitmişti.” (Abasıyanık, 2005, s. 126-127).

Doğayla bütünleşme, akıntılarla uyum içinde olma ve çevresel öğelerle etkileşim kurma, bireyin varoluşuna anlam katan unsurlardır. Ancak bu bağların kaybolması, bireyi kendi çevresinden yabancılaştırarak anlamını yitirmesine yol açar. Toplumsal ve kültürel bağlardan kopan birey, önce çevresel unsurlarını sonra ise kendisini kaybeder ve yalnızlık içinde varoluşsal boşluk hissi ile yüzleşir. Bu kopuş, karakterin kendi içindeki ve çevresindeki dünyadan yabancılaşmasını ve aidiyet duygusunun yok oluşunu simgeler.

Toplumun dayattığı kimlikler ve normlar, bireyi kendi doğasından uzaklaştırır ve sonuçta onu bir yabancı gibi davranmaya zorlar. Gelineen noktada “Gündelik yaşamın şeyleri kendiliğinden açık olanın alanından sökülüp atılacaklardır...” (Marcuse, 1990, s. 60). Kişiler, yine bu nedenle kendilerini modern hayatın dayattığı düzenin ve boşluğun etkisi altında, hem fiziksel hem de ruhsal olarak “şeyleşmiş” hissederler. Bu çerçevede Abasıyanık ve Houellebecq’in incelenen eserleri hem bireylerin toplumsal normlarla kurdukları ilişkideki yabancılaşmayı hem de içsel varlıklarıyla olan kopuşu yansıtan bir anlatı sunar.

SONUÇ

Modern dünyanın hızlı değişimi, bireyleri yalnızlık ve yabancılaşma ile yüzleştirirken aynı zamanda biyopolitika ve bedenın yönetimi gibi kavramların daha fazla öne çıkmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede bireylerin toplumsal yaşamdan ve birbirlerinden giderek daha fazla kopması, moderniteyi ve onun yarattığı toplumsal yapıyı anlamada temel bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Toplumsal yapılar, yalnızca ekonomik ve kültürel faktörlerle şekillenmez; toplumsal yapıların şekillenmesi bireylerin beden ve ruhlarının denetimiyle de doğrudan bağlantılıdır.

Houellebecq’in *Kuşatılmış Yaşamlar* adlı romanı, modern birey üzerinde yalnızlık ve yabancılaşmanın ne denli derin etkiler yarattığını açıkça gösterir. Romanın anlatıcısı, içsel boşluk ve toplumsal bağlardan gelen güçlü kopuklukla mücadele eder. Birey, modern kapitalizmin ve toplumsal düzenin vadettiği boş umutlar arasında sıkışmış ve kendini yalnız, yabancılaşmış hisseder. Bu yalnızlık sadece bireysel bir psikolojik durum olarak kalmaz, aynı zamanda toplumsal yapılar ve modern yaşam biçimlerinin bireyi nasıl kuşattığının bir göstergesi olarak ortaya çıkar. Anlatıcının yaşadığı yabancılaşma, biyopolitik bir çerçevede onun bedeninin ve ruhunun toplumsal sistemler tarafından sürekli biçimlendirilmesiyle daha da derinleşir. Abasıyanık da hikâyelerinde benzer temalara değinir. Abasıyanık’ın karakterleri; toplumsal normlardan ve düzenlerden kaçan, çoğunlukla yalnız ve içsel çatışmalarla dolu bireylerdir. Abasıyanık, hikâyelerinde insanların toplumsal baskılar ve yalnızlıkla nasıl yüzleştiğini, çıkmazlarını, bedensel ve ruhsal tutsaklıklarını derinlemesine ele alır. Yazar ayrıca hikâyelerinde bireylerin bedenlerini toplumsal talepler ve idealler doğrultusunda şekillendirir. Ancak bu baskılar, bireyleri daha da yalnızlaştırır ve kendi iç dünyalarına hapseder. Biyopolitik bir bakış açısıyla Abasıyanık’ın karakterleri toplumsal baskılar altında şekillenen ancak aynı zamanda bu baskılara karşı koymaya çalışan varlıklardır.

Houellebecq ve Abasıyanık, eserlerinde modernitenin birey üzerindeki etkilerini farklı açılardan işlerken her iki yazar da biyopolitikanın bireyi şekillendirme, yalnızlaştırma ve toplumsal bağlardan uzaklaştırma gücüne vurgu yapar. Bir başka ifadeyle her iki yazarın eserlerinde de modernite; bireyleri yalnızlaştıran, toplumsal bağlardan koparan bir etki yaratır. “Modern toplum”, bireyi hem fiziksel hem de sosyal açıdan şekillendirirken biyopolitika aracılığıyla estetik normlara tabi tutulan bireyler, toplumsal kabul görme ve dışlanma arasında sürekli bir denge arayışı içindedirler. Her iki yazar da bahsi geçen eserlerinde bireylerin bu baskılardan kurtulma çabalarının çoğu zaman başarısız olduğunu vurgularken modern yaşamın bireyleri yalnızlaştırdığını derinlemesine ele almak suretiyle bireyin içsel dünyasında yaşadığı yabancılaşmayı ortaya koyar.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (2004). *Son Kuşlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (2005). *Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2003). *Modernlik ve Müphemlik*. (Çev. İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chékété, Godrick Hospice Houédoté (2015). *Aspects Dialogiques et Portée de L'écriture Romanesque de Michel Houellebecq (1994-2010)*. Unpublished Doctoral Thesis. Canada: Université de Waterloo.
- Çetindaş, Dilek (2022). "Babasının Büyüyen Kızı: Cumhuriyet Sonrası Kadın Yazar ve Edebiyatı". *Türkiye'de Kadın: Siyasî, Sosyal ve Kültürel Alanda Değişim*. (Ed. Esmâ Özdaşlı). Ankara: Vega Basım Hizmetleri.
- Demirkaya, Alp Eren (2024). "Biyopolitikanın Tatar Edebiyatındaki Görünümü: Kolhoz ve Kamp". *Folklor/Edebiyat* 30 (118), 413-426.
- Ekiz, Cengiz (2018). "Distopik Devletin Biyopolitikası". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 13-31.
- Eronat, Kamuran (2008). "Sait Faik'in 'Son Kuşlar' Hikâyesinde Çevre Duyarlılığı ve Bunun Simgesel Yansıması". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 676, 316-320.
- Foucault, Michel (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu*. (Çev. Alican Tayla). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, Michel (2020). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Giddens, Anthony (2010). *Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori*. (Çev. Ümit Tatlıcan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, Anthony (2020). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev. Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Han, Byung-Chul (2020). *Şeffaflık Toplumu*. (Çev. Haluk Barışcan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Houellebecq, Michel (2001). *Kuşatılmış Yaşamlar*. (Çev. Aysel Bora). İstanbul: Can Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (1992). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kayihan, İsa (2020). "Sait Faik Abasıyanık'ın 'Yalnızlığın Yarattığı İnsan' Adlı Öyküsü Üzerine Bir Tahlil Denemesi". *Söylem Filoloji Dergisi* 5(2), 549-563.
- Kılıç, Özge (2019). *Ferit Edgü'nün Romanlarında Yabancılaşma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lemke, Thomas (2012). *Biyopolitika*. (Çev. Utku Özmakas). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lukacs, George (2003). *Roman Kuramı*. (Çev. Sedan Ümran). İstanbul: Say Yayınları.
- Marcuse, Herbert (1990). *Tek-boyutlu İnsan: İleri İşleyim Toplumu'nun İdeolojisi Üzerine İncelemeler*. (Çev. Aziz Yıldırım). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Marx, Karl (2013). *Yabancılaşma*. (Çev. Kenan Somer vd.). Ankara: Sol Yayınları.
- Mengi, Nesrin (2021). "Sait Faik'in Yalnızlığı: Öyle Bir Hikâye". *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi* 6(1), 335-344.
- Turan, Erol ve Emre Aydılek (2017). "Modernite ve Postmodernite Ekseninde Kamusal Yaşamın Dönüşümü". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 6 (17), 279-290.
- Wesemael, Sabine van (2004). "Le freudisme de Michel Houellebecq. Extension du domaine de la lutte, une histoire de maladie". *Michel Houellebecq*. Amsterdam: Rodopi B.V.

BATI EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Günce Yayınları

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

Günce Yayınları

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

Günce Yayınları

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

Günce Yayınları